

ХІМІЧНІ НАУКИ

Стецьків А.О.

*кандидат хімічних наук, доцент, завідувач кафедри,
Івано-Франківський національний медичний університет*

ЕЛЕКТРОННА СТРУКТУРА ТЕРНАРНОЇ СПОЛУКИ $\text{Yb}_5\text{Na}_4\text{Ge}_4$

На даний час системи складу R-Na-X (R – рідкісноземельний метал) практично не вивчались через високу хімічну активність досліджуваних зразків. Перші дослідження взаємодії компонентів у них відбулись нещодавно і описані авторами [1; 2]. У цих роботах повідомили про існування сполук складу EuNa_8Sn_6 , $\text{EuNa}_{10}\text{Sn}_{12}$ та $\text{YbNa}_{10}\text{Sn}_{12}$. В публікації [3] методом монокристалу досліджено кристалічну структуру тернарної сполуки Nd_4NaSn_4 , яка кристалізується в структурному типі Tm_4LiGe_4 .

При вивченні взаємодії компонентів у системі Yb-Na-Ge було встановлено утворення потрійного германіду $\text{Yb}_5\text{Na}_4\text{Ge}_4$, результати дослідження якого приведено нижче.

Сплави виготовляли у два етапи, використовуючи для синтезу метали наступної чистоти: натрій – 0,9997, ітербій > 0,999, германій – 0,9999 масових часток основного компоненту. Під час першого етапу шихту із наважок чистих компонентів нагрівали в індукційній печі у танталовому тиглі до температури 400°C та витримували протягом 4 годин.

Під час другого етапу нагрівали сплави до температури 800°C та витримували протягом 1 години. Контроль маси сплавів шляхом порівняння маси шихти з масою сплаву не проводили, оскільки тигель був герметично запаяний, що унеможлиблює будь-які втрати.

Гомогенізуючий відпал проводили при температурі 200°C протягом трьох тижнів. Сплави поміщали в танталові контейнери і запаювали у кварцові ампули з попередньою евакуацією повітря. Відпал проводили у муфельній печі типу МП-60 з автоматичним регулюванням температури з точністю $\pm 5^\circ\text{C}$. Відпалені сплави гартували у вазеліновому маслі кімнатної температури, не розбиваючи ампул.

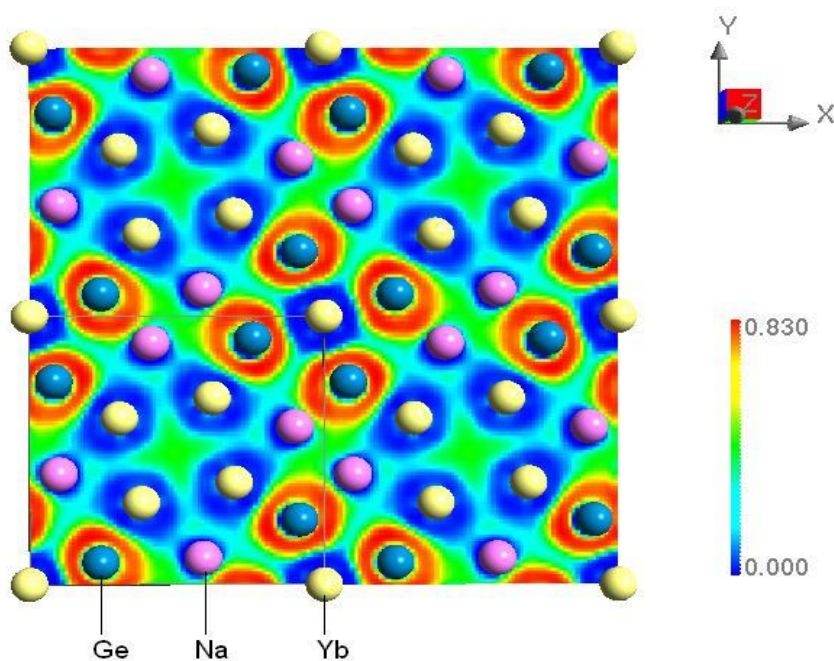
Контроль гомогенності і рівноважності зразків здійснювали рентгенографічно. Сплави зберігали під шаром індиферентного масла, попередньо очищеного та зневодненого. Фазовий аналіз проводили, використовуючи дифрактограми зразків, отримані на порошкових дифрактометрах URD-6 (CuK_α -випромінювання).

Монокристал сірого кольору у вигляді пластини відібрали зі зразку складу $\text{Yb}_{40}\text{Na}_{30}\text{Ge}_{30}$. Масив рентгенівських дифракційних даних отримали за кімнатної температури на автоматичному монокристалльному дифрактометрі XCALIBUR (MoK_α -випромінювання, графітовий монохроматор, ω – метод сканування).

Результати обчислення та уточнення кристалічної структури сполуки $\text{Yb}_5\text{Na}_4\text{Ge}_4$ засвідчили, що вона є ізоструктурною до структурного типу $\text{Nb}_5\text{Cu}_4\text{Si}_4$, який є надструктурою до Sm_9Ga_4 [4]. Досліджений германід характеризується просторовою групою $I4/m$ та символом Пірсона $tI26$. Параметри комірки для нього приймають наступні значення: $a = 1,1607$ (1) нм, $c = 0,45298$ (2) нм).

Розрахунок електронної структури виконано за допомогою програмного пакету TB-LMTO-ASA [5] для з'ясування причин утворення хімічного зв'язку. Упорядкована модель потрійної фази $\text{Yb}_5\text{Na}_4\text{Ge}_4$ (рис. 1) зі структурою типу $\text{Nb}_5\text{Cu}_4\text{Si}_4$ була проаналізована. За результатами розрахунків встановлено, що атоми ітербію та натрію віддають свої електрони атомам германію, навколо яких функція електронної локалізації є більшою за 0,83. Натомість, біля атомів Yb та Na ця функція наближається до нуля.

Густина станів в області рівня Фермі свідчить про металічний тип зв'язку у дослідженій тернарній фазі, хоча не виключається слабка ковалентна взаємодія між атомами германію.

Рис. 1. Функція локалізації електронної густини (ELF) у моделі тернарної фази $\text{Yb}_5\text{Na}_4\text{Ge}_4$

Список використаних джерел:

1. Todorov I., Sevov S. C. Heavy-metal aromatic rings: cyclopentadienyl anion analogues $\text{Sn}_5(6-)$ and $\text{Pb}_5(6-)$ in the Zintl phases Na_8BaPb_6 , Na_8BaSn_6 , and Na_8EuSn_6 // *Inorganic Chemistry*. – 2004. – Vol. 43(20). – P. 6490-6494.
2. Todorov I., Sevov S. C. In search of benzene-like $\text{Sn}_6(6-)$: synthesis of Na_4CaSn_6 with interconnected cyclohexane-like $\text{Sn}_6(6-)$ // *Inorganic Chemistry*. – 2006. – Vol. 45(11). – P. 4478-4483.
3. Стецьків А. О., Павлюк В. В. Кристалічна структура R_4NaSn_4 ($\text{R} = \text{La}, \text{Ce}, \text{Pr}, \text{Nd}, \text{Sm}, \text{Gd}, \text{Tb}, \text{Dy}$) // *Наук. вісник Ужгород. ун-ту (Сер. Хімія)*, 2014, № 2(32). – С. 23-27.
4. Yatsenko S. P., Hryn' Yu. N., Sitschevitsch O. M., Tschuntonow K. A. Die Struktur von Sm_9Ga_4 // *J. Less Common Metals*. 1985. – Vol. 106, № 1. – P. 35–40.

5. Krier G., Jepsen O., Burkhardt A., Andersen O. K. The TBLMTO-ASA program, version 4.7 // Max-Planck-Institut für Festkörperforschung: Stuttgart, Germany, 2000.

Михалічко О.Б.

*кандидат хімічних наук,
хімік-аналітик,
ТОВ «ФУКС МАСТИЛА Україна»*

Федина Л.О.

*кандидат хімічних наук, доцент,
завідувач кафедри,
Львівський інститут економіки і туризму*

Федорчук А.О.

*доктор хімічних наук, професор,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького*

Федина М.Ф.

*кандидат хімічних наук, доцент,
завідувач кафедри,
Національний лісотехнічний університет України*

КРИСТАЛІЧНА СТРУКТУРА ТЕТРАРНОЇ СПОЛУКИ $\text{La}_2\text{Cu}_3\text{Ga}_3\text{Ge}_2$

Сполуки зі структурою впорядкованої надструктури CeGa_2Al_2 до типу BaAl_4 у потрійних системах $R\text{-Cu-Ge}$, де R – рідкісноземельний метал, мають чи не найбільше представників серед структурних типів [1-5]. Бінарних германідів з таким типом структури досі не виявлено. Серед тернарних галідів Купруму і РЗМ частіше реалізується структурний тип BaAl_4 [6-13], причому утворюються також бінарні галіди з цією структурою. Тому цікавою була перевірка існування тетрарної фази, яка містила б у своєму складі як Галій, так і Германій.

Дифракційним рентгенівським методом порошку (дифрактометр Huber G670 Imaging Plate Guinier camera, $\text{Cu } K\alpha_1$ – випромінювання, інтервал $10^\circ \leq 2\theta \leq 100^\circ$, крок сканування – $0,015^\circ$) досліджено кристалічну структуру нової тетрарної сполуки $\text{La}_2\text{Cu}_3\text{Ga}_3\text{Ge}_2$.

Сплав масою 1 г виготовлено в електродуговій печі з вольфрамовим електродом на мідному водоохолоджуваному поді в атмосфері очищеного аргону з металів високої чистоти (не менше 99,85 мас. % основного компонента). Як гетер використано губчастий титан. Зразок гомогенізовано при 870 К протягом 900 год у вакуумованій кварцовій ампулі з подальшим гартуванням у холодній воді. Профільні та структурні параметри уточнено методом Рітвельда – порівнянням теоретично розрахованих профілів дифрактограм з експериментальними. Усі розрахунки виконано з використанням комплексу програм WinCSD [14].